

Vijenac 625

Književnost

Nizozemska prijevodna literatura: PIETER STEINZ, *ČITANJE NA ODLASKU*, prev. Snježana Cimić

Literarni oproštaj od svijeta

BOŽIDAR ALAJBEGOVIĆ

Knjiga *Čitanje na odlasku* (podnaslovljena *Književnost kao životna potreba*) nesvakidašnja je i iznimno rijetka knjiga po nakani i sadržaju, i da se nedavno nije pojavio *Predsmrtni dnevnik* Igora Mandića, gotovo bi se moglo reći da je to jedinstvena knjiga. U njoj je Pieter Steinz, 53-godišnji ravnatelj nizozemskog instituta za književnost, sakupio kolumne koje je od 22. ožujka 2014. do 08. kolovoza 2015. pisao za nizozemske novine i u kojima je opisao tijek svoje neizlječive bolesti. Zadirkuje staloženost s kojom on pristupa temi približavanja vlastite smrti, što može podsjetiti na način na koji istoj temi pristupa Igor Mandić u svom spomenutom dnevniku, premda su njihove situacije neusporedive. Igor Mandić naime piše u svojoj 75. godini i iz pozicije kad je dolazak smrti sve bliži i, naravno, neizbježan, kao što je to i za sve nas, ali se nastupanje smrti ipak ne može vremenski precizno predvidjeti, dok Pieter Steinz sa sigurnošću zna da mu ne preostaje više od godinu do dvije života, a otkad je doznao dijagnozu, svjestan je da će mu sukcesivno, tijekom tog razdoblja, slabiti tjelesne sposobnosti i otkazivati funkcije.

Izd. TIM press, Zagreb, 2017.

Riječ je o potresnoj i nelagodnoj knjizi, svojevrsnu dnevniku umiranja, kronici najavljene smrti. U novinskim kolumnama Steinz je naime pratio razvoj svoje bolesti, registrirao propadanje tijela, opisao niz medicinskih tretmana kroz koje prolazi, simptome bolesti i bolove koje trpi. A riječ je o ALS-u, amiotrofičnoj lateralnoj sklerozi, neizlječivoj smrtonosnoj bolesti zbog koje dolazi do odumiranja moždanih stanica koje upravljaju mišićima, npr. u ustima i grlu, pa čovjek postaje nesposoban žvakati i gutati, zbog čega mu se mora ugraditi sonda u želudac kojom mu se ubrizgava hrana, a postupno gubi i kontrolu nad udovima, stopalima, šakama. (Inače, najpoznatiji bolesnik s ALS-om slavni je fizičar Stephen Hawking, ali njegov je slučaj jedinstven jer on živi već više od četrdeset godina nakon što mu je postavljena dijagnoza, dok smrt uobičajeno nastupa najkasnije nakon dvije godine.)

Kako je u slučaju Pietera Steinza riječ o ravnatelju nizozemskog instituta za književnost, novinaru, kritičaru i publicistu te strastvenu čitaču, on svaku kolumnu posvećuje određenoj njemu važnoj ili dragoj knjizi, u kojoj nalazi poveznicu sa svojim stanjem, ili mu ta knjiga služi kao utjeha i izvorište promišljanja o teškim temama poput tjelesnog propadanja, bolesti, smrti, oproštaja od života. Osobito je dirljiv autorov odnos spram svoje situacije, njegova pomirenost s nadolazećom preuranjenom smrti, izostanak ogorčenosti. Tomu nije osnova u religiji, jer on nije vjernik, nego ga smiruje svijest o tome da je imao vrlo plodonosan i lijep život, da iza sebe ostavlja veći broj objavljenih knjiga te odraslu i situiranu djecu, da je za života proputovao dobar dio svijeta i živio ugodno i bez problema. Čitatelj ostaje zapanjen njegovom smirenošću, izostankom ogorčenosti (npr. zbog činjenice da od ALS-a oboli samo jedan čovjek na 100.000) i sposobnošću da do zadnjeg časa analitički pristupa sebi i bolesti, do konca u potpunosti predan svojoj najvećoj ljubavi – književnosti. Štoviše, unatoč bolovima koje trpi i sve većoj tjelesnoj onemoćalosti te prikovanosti za krevet i ovisnosti o sve češćim i dužim

dozama kisika i stroju za ventilaciju pluća, tj. za potpomognuto disanje, on pronalazi snage da se našali na svoj račun, da se neizbježnom usudu suprotstavi humorom. Jer, kako kaže nadahnut gorko-slatkom poezijom Jacquesa Brele o smrti, koju je izabrao kao obaveznu kulisu svog sprovoda, „bez humorističnog momenta nema dobrog ispraćaja“. A njegova knjiga upravo je to, njegov literarni oproštaj od svijeta i života, čiji je najveći dio bio čitanje i pisanje.

Svako poglavlje podnaslovljeno je naslovom nekoga književnog djela i mahom je riječ o kanonskim djelima i suvremenim klasicima. Ona su zastupljena jer te knjige Steinz u vrijeme pisanja kolumne upravo ponovno čita (jer prije smrti nastoji u najvažnijim djelima svjetske književnosti još jednom uživati) ili ga pak situacija kroz koju prolazi ili neki od simptoma koje trpi podsjeti na neki motiv iz tih knjiga. Tako se npr. na Stevensonova *Dr. Jekylla i Mr. Hyde* i Ovidijeve *Metamorfoze* poziva kada piše o tjelesnim i duševnim promjenama kroz koje zbog bolesti prolazi, Hornbyjev *Hi-fi* u kojem junak sastavlja beskrajne popise najdražeg mu ovog ili onog u analogiji je s njegovim tada aktualnim sastavljanjem liste onoga što želi uraditi i što ponovno želi pročitati prije smrti, Kafkina *Umjetnika u gladovanju* citira u kolumni u kojoj opisuje svoj gubitak teka i ubrzano mršavljenje da bi se, sa sve većim opadanjem snage i jačanjem bolova pri kraju knjige pozvao na Seneku i na njegovu *Dobru smrt*, gdje slavni filozof piše „da mudar čovjek živi koliko mora, a ne koliko može, jer važna je kakvoća života, a ne što duže trajanje“. Tako Steinz naposljetku dolazi i do teme eutanazije i elaborira svoje stajalište o njezinoj svrsishodnosti, pri čemu on upravo činjenicu da živi u zemlji (Nizozemska) u kojoj je eutanazija dopuštena i zakonski regulirana, zahvaljuje svoj uvjetno rečeno ležeran i opušten pristup smrti, jer ga smiruje saznanje da će eutanazijom izbjeći dugotrajnu patnju pod bolovima, ali i poštediti svoje bližnje preduge brige oko njegova onemoćala tijela.

Vrhunac ganutljivosti knjiga doseže u njegovu iskazu kako bi želio da njegove zadnje riječi budu „volim te“ upućene supruzi, premda je svjestan da dugo prije kraja više neće biti sposoban govoriti.

